

ÚJ

MAGYAR MUZEUM.

II. FÜZ.

NOV. 1.

1850.

A MAGYAROK EREDETE.

TÁJÉKOZÁSUL.

SZONTAGH GUSZTÁVTÓL.

I.

Honnan jöttek eleink mostani honukba? Melyik volt a magyarok őshazája? Létezik-e még ott magyar vagy legalább a magyarhoz rokon nyelvű nép? S mely nemzetek lehettek a régi korban magyar származásuak? Ezek oly kérdések, melyek a legrégibb időtől fogva nemzetünket annyira érdeklették, hogy nem csak számtalan tudós vizsgálatokra adtak alkalmat, de tetteles kutatásokra is Ázsiában, úgy, hogy a legrégiebbeket nem említve, korunkban Körösi Csoma, Bese, Reguly, Jerney indultak e célból útnak; s ámbár az épen leperdült forradalom e kérdések további nyomozását, mint száz mást, ideiglen eltemette, alig csendesült le országunk csak némileg, ime megjelenik köztünk Gützlaff Károly Chinából, és mind akadémiai előadásában, mind magán körökben nyilatkoztatja, hogy chinai kútfők után a Kokonoor tó körüli dzungárookban a magyarok Ázsiában hátramaradt töredékét véli fölfedezhetni: mire a társadalmi élet zajától háttérbe szorított kérdés ismét előtérbe tolakodik, eszmecsere s vitatkozás tárgyává lesz; úgy, hogy folyóiratunk e percben érdekesebb s inkább napi renden lévő kérdést vizsgálatára alig választhat mint épen ezt.

II.

Vannak kérdések melyek iránt a gondolkodó embernek el kell igazodni, máskép szelleme meg nem tud nyugodni. Ilyen kérdés a művelt magyarra nézve a nemzetének eredete iránti kérdés. Épen az, hogy azt oly felderíthetlen homály fedi, nem enged neki nyugtot, ingerli azon okok megtudására, melyek felderítését akadályozzák s eddig lehetetlenné tévék. A ki nem régiségbuvár, s ennél fogva új fölfedezések tételére nem indul ki, annak nem kell gyanítás, sejtés, az bizonyosságot kíván, bizonyosságot abban mit tudnunk lehet, s mit nem, és miért nem?; mert végre embernek mindent tudni nem lehet, s meg kell elégednie nem tudásával is, ha az okot megismeri, minélfogva a homály felderíthetlen. Tovább vizsgálata nem mehet s itt nyugvó pontját kell találnia, ha egyébiránt a terra incognitát képzelgése légvéraival nem akarja megrakni, mire az ábrándozó szobaülő, kiben a képzelődés eszén erőt vett, úgy is felette hajlandó.

E képzelgösdiek sorába tartozni soha sem sovárogván, vizsgálódásom álláspontja itt csupán az elfogulatlan nyugodt eszü gondolkodóé, a művelt emberé, nem a régiségbuvaré, ki ennél fogva új fölfedezésekre nem rándul ki, hanem minden igények nélkül egyedül azt vizsgálja: hogy áll ezen kérdés jelenkorunk műveltségi fokán? Minő feleleteket adtak eddig az e kérdésekkel foglalkodó régiségbuvárok, a hazaiak és külföldiek? Mi bizonyos e tekintetben, mi nem, és miért nem? Ez az mit mint művelt ember és gondolkodó magyar tudni akarok, s mint hiszem a művelt magyar közönség velem együtt ohajt tudni, mely oknál fogva vizsgálataim eredményei közlésére is határoztam magamat. Hisz mindkettőnknek kívánsága, célja egy s ugyan az lévén ha részemről tisztelt olvasóimat azon fáradságtól megkímélem, hogy magok annyi honi és külföldi írók munkáit olvasásuk át, úgy hiszem nem csak bocsánatot, hanem köszönetet is érdemlek. Igen, épen azért, mert nem vagyok régiségbuvár ex professo, mert homályos sejdítések tájékozásomra nem válók, hanem egyedül tiszta világosság, mivel csak elvitázhatlan tényeket használhatok, históriát és nem mythológiát; épen ezen okoknál fogva mondom, vállaltam én e provinciát fel és szólok e tárgyról.

III.

Sok kitérések nélkül tehát: honnan eredtek a magyarok, honnan jöttek mostani hazájokba? Hogy Ázsiából, különösen Scythiá-

ből jöttek, ez iránt soha sem kételkedett senki. Azonban minden tudósítások után, mint földet nem művelő, városokban nem lakó, nomád nép költözködven Európába s lakván Ázsiában, eleve meg kell itt jegyezni, miszerint *állandó lakhelyeikről* szó nem is lehet. A legrégebb időtől fogva tehát majd itt majd ott találhatnák, keletről nyugat felé tartván. Laktak kétségtelenül különböző időben — a Volgától kezdve a Caspi- és Fekete-tenger közt, a Kúma partjain el a Terekig, s utóbb a Fekete-tenger éjszaki partján előre nyomulván, a Don, a Dneper mellékein, szinte a Szeret vizéig a mostani Moldvában. Ez iránt számos, kétségtelen kútfők léteznek. Mennyire nyomultak egyébiránt éjszakfelé, vagy éjszakeről jöttek-e, Jugóriából? ez vita alatt van, és csak azoktól pártfogoltatik, kik a magyarokat a finnektől származtatják, mi, mint látandjuk, napjainkban már elavult kérdés. Nomád, lovas nemzet valának ők bejövetkor, olyan, milyenné a Jajk, Volga, Terek, Kúma, Don és Dneper közti végtelen térség képezhette századok óta; azért is szállták meg leginkább az alföldi síkot, mely leginkább hasonlított előbbi hazájokhoz, s hangzott össze életmódjokkal, szokásaikkal, erkölceikkel. Azonban, hogy nyomozható lakhelyeik szinte a felső Volgaig, a déli Ural hegységeig terjedtek, s hogy valószínűleg onnan nyomultak előbb dél, utóbb nyugat felé: ezt Julian, Plan Carpin s Rubriquis barátok tudósításai látszanak bizonyítani. Lássuk tehát ezeket.

A vaticani könyvtárban, Romában, létezik egy kézirat, melyet Pray „*Annales veteres hunnorum, avarum et hungarorum*” című munkájában lenyomatott, melyben ez áll: IV. Béla idejében, honnukból felkerekedett négy barát, Ázsiába utazandó, hogy ott a régi magyarokat felkeresse s a keresztyén hitre térítse. Konstantinápolyon keresztül a Kaukazba érvén, midőn a síkra leereszkedtek volna, kettő közülök az ott tanyázó vad pusztai lakóktól annyira megrettent, hogy utjokkal felhagyván, visszatértek Magyarországra; kettő azonban, mindenre el lévén szánva, folytatta útját; de ezek közül is egyik útközben meghalván, csak a negyedik, *Julián*, érte el a felső Volga vidékét, Bulgar városát, hol egy magyar asszonynyal találkozván, az ősi magyarok hol-tartózkodását megtudá. Ezeket három napi út után csakugyan megtalálván, általok barátságosan fogadtatott, megvendégeltetett s ott is marasztaltatott. De Julian hallván, hogy a mongolok készülnek Európa ellen, s ez iránt a keresztyénséget tudósítani ohajtván, s hogy honfiait rokonaik hollétéről Ázsiában men-

nél előbb bizonyossá tehesse, visszaindult, és pedig általok utasítva rövidebb uton, Muszkaországban keresztül, érkezett Magyarországra. Meg kell itt jegyeznem, hogy ezeket a vaticani kézirat szerint, nem maga Julián beszéli, hanem valami Ricardo barát, kinek ő tapasztalását halála előtt elmondta, hogy arról a világ tudósíttassék.

A mongolok, mint tudva van, utóbb csakugyan bejöttek, s Batu Khán alatt honunkat is pusztították; míg főkhánjuk Karakóruban meghalván, új választás végett visszatakarodtak Ázsiába. Később azonban elterjedvén azon hír, hogy újra szándékoznak Európa ellen indulni, a pápa Plan Carpin barátot küldé a főkhánhoz Karakórubba, hogy annak szándékáról bizonyosságot nyerhessen, s őt, ha lehet, róla lebeszélje. Utóbb megint azt rebesgették Európában, hogy Dsingis Khán családja, különösen Batu Khán fia, megkeresztelkedett volna, és sz. Lajos francia király ezt használni akarván, Rubriquis barátot küldé Batu Khánhoz s a főkhanhoz is Karakórubba.

E két barát tudósításait is bírjuk, rosz középkori latin nyelven. Mind kettő azt mondja: hogy a régi magyarok a mostani baskírok földjén laktak s onnan indultak ki mostani hazájokba. Rubriquis kívált, ki a magyarokat igen jól ismerte, mert számos, honunkból Batu Khán által elhurcoltakkal találkozott, latin imádságokat is irt számokra, sőt Karakórubban magyar asszonyok is lakott; Rubriquis kíváltkép, mondom, igen pontosan írja le ezen tőle úgy hitt régi magyarok hazáját. Az, mint mondom, szint azon vidék, melyet most a baskírok laknak, s mely a felső Volga bal oldalán a déli Uralban fekszik, s a középkor abroszain is mindig Magna Hungaria név alatt fordul elő. Csak az kár, hogy Plan Carpin és Rubriquis utjai nem a baskírok földén mentek végig, hanem valamivel inkább dél felé. Tehát nem önlátomásból beszélnek, hanem csak azt mondják: „Fidedigne nobis relatum est a fratribus praedicatoribus, ex illa terra exivisse antiquos hungaros“ (Rubriquis).

A baskírok egyébiránt most nem beszélnek magyarul, hanem törökül, s a moszkáktól is a türktatár népekhez számíttatnak. Azok tehát, kik a baskírokat eltörökösödött magyaroknak tartják, s a magyarokat általjában turkoman vagy turk fajnak, mint Pray, Fessler, Schaffarik: azt hiszik, hogy a baskírok, a szomszédban lakó türktatóroktól fogadván el Muhamed vallását, ezzel együtt vették fel turk nyelvöket is. A baskírok egyébiránt vegyült népnek látszanak lenni, mert láthatni köztök mongol, moszka és török arcokat, minél fogva

Schaffarik inkább a mellettök s köztök lakó és hasonlóan turk nyelven beszélő *mescserägeket* tartja az ősmagyarok hátramaradt töredékének. Ezek Reguly Antal bizonyítása szerint magokat *mesereknek* nevezik, míg a magyarok a turkoktól *masaroknak* hivatnak: mi tehát szintazon név lehetne, csak változtatott magánhangzókkal, mely eset sokszor előfordul. És valóban, hogy a déli Uralban hajdan magyarok lakhattak, azon körülmény is bizonyítani látszik, mivel Reguly Antal tudósítása szerint egy finn nyelv sem bír annyi magyar szavakkal mint a vogul nyelv, péld. a számnevek majdnem mind egyeznek a magyarokéival. A vogul és magyar nyelv egyébiránt, mint később láthatjuk, messzibb állván egymástól, mint hogy e hasonlóság belülről fejlődhetett volna ki: azt kell hinnünk, külsőleg, életbeni érintkezés által támadott. És valóban a vogulok maiglan szomszédjai a baskíroknak.

IV.

És van-e Ázsiában vagy nyugat felé a közel szomszédban, ott hol hajdan a régi magyarok kétségtelenül laktak, a Jajktól a Terekig, s a Volgától a Dneperig, vagy mivel Porphyrogenitus szerint a hátramaradt magyarok része Perzsia felé vette magát, van-e valahol Perzsiában magyar vagy a magyarral rokon nép, vagy nincsen? Mert e vidékeken keresztülzúgván a népköltözködés, Dsingis Khán és Tamerlán világpusztító hadai, nem egy nép söpörtethetett el e föld színéről, vagy vegyülhetett össze mással, s hagyhatá el ősi nyelvét. De ez iránt megnyugtattak honi buváraink nyomozásai. Szerintök gyaníthatólag magyarok voltak nem csak a húnok és avarok — ezt már Anonymus óta tudjuk; hanem a kazarok, bolgárok, kúnok, polovcok, pacinaciták, sőt alkalmasint a parthusok is. Horvát István, mint tudjuk, a régi chaldaeusokat és medusokat is magyaroknak tartá, sőt magát Ádámot. Ennyi tömérdek nép pedig, akár mely viharok dúlták azóta össze a tőlök lakott tartományokat, a föld hátáról egy szálíg csak el nem pusztúlhattak? Vegyülhettek más népek közé, igen, de oly végtelen tömeg nyelvét valami változtatban csak fentarhatta. Hisz a világuralkodó Romának nyelve is elenyészett; de fenmaradt helyette az olasz, az oláh, francia, spanyol, portugál. És mennyi a magyarra emlékeztető emlék nem találhatik még most is Ázsiában? Nem állanak-e még Madsar város romjai? A turkmánok, uzbékek maiglan, mint hajdan a régi magyarok „agszakál-

laik“, patriarchalis uralkodása alatt állnak, görbe magyar kard van oldalukon, *kalpak* fejükön. A Terektől fogva fenn a Volgáig és az Araltóig, hány magyar név hemzseg Ázsia földabroszán? A Karacsai nép a Kaukázban nem vallja-e magát magyarnak, erősítvén hogy hajdan a Kúma partja körül lakott, hogy egy részök tőlük elszakadva a Pontus északi részén Európába költözött s a Duna partjain birodalmat alkotott. Nem lehetett kétségem, Ázsiában, jól nyomozva, magyar, vagy legalább a magyarra nyelvre rokon népet föl kellend fedeznem ha útnak indulok, mire azonnal megistevém a készülleteket.

Igen, uraim, én nem vagyok az, ki akadályoktól visszaretten, ha egyszer valamit elhatároz. Útnak indultam, és pedig — nem csak egyszer, hanem talán tizenhatszor különböző vidékek felé — tudnivaló nem magam, hanem tudós férfiak társaságában, természetbuvárokkal, geognostákkal, ethnographokkal, philológokkal; mert e tartományokat s az ott lakó népeket, nyelveikkel együtt pontosan meg akartam ismerni, s mi legszebb, mind ezen utak nem is nagy fáradságomba kerültek, sőt még pénzbe sem, mert mint egy második Bosco pamlagomon kényelmesen elterülve és szivarozva tettem azokat — könyveket, földabroszokat s rajzokat nézve végig.

És találtam-e magyarokat? kérdik olvasóim. Csak csendesen! Ha egypár szóval elmondom vég eredményemet, úgy beszédemnek azonnal vége szakad. Addig tehát míg e tekintetben nyilatkoznám, tessék engemet egy kissé a megnevezett vidékekre elkísérni; tekintsük meg a földet, éghajlatát, s az ott lakó népeket. Megérdemli ez a fáradságot. Maholnap az ember elköltözik e bolygó csillagról, s a nélkül költözzék-e, hogy azt ismerte volna? s különösen a magyar a nélkül hogy ősei hazájáról bővebb tudósítást nyerne? Nem! Induljunk tehát!

Én a Fekete- és Caspi-tengerek úgy mint a Don, Volga és Jajk folyók közti vidékeket mindig paradicsomnak képzeltem: pedig dehogy az, pusztta, fátlan, szikes homoksík, itt-ott sós vizű pocsolyákkal; hol a nyár igen meleg, a tél nagyon hideg; hol az utas sehol sem talál árnyékot, mert a szikes földben a fa nem is tenyészik és igen-igen ritka a fris vizű forrás. És mivel itt éjszak felé az egész végtelen vidék fől színe hullámalaku sík, a vihar, kivált téli időben, ledühöng egész Novája-Zemblától. E tömérdek pusztaságot, mivel eke alá nem fogható, a világ kezdetétől fogva, nomád nép lakja, sátorok alatt dacolva a föld és idő mostohaságával. Kedélye azért elko-

morodik s dalai búsak, a kozáké szintugy mint a turk, finn és mongol faju népekéi. E vidékről hozta ki a magyar is komoly kedélyét és szomorúan hangzó dalait. És ha azután zordon télben a magosan álló hóréteg alatt e nomád népek nyájai eledelet nem kaphatnak, vagy ha forró és száraz nyárban a legelők kiszűnek, és marháik hullanak: önmagokat is megszállja az éhség. Ekkor mint az éhes farkasok neki esnek a szomszéd népek nyájainak, elkeseredett harc keletkezik köztök, mely azonkívül sem hiányzik soha, mert ragadozó és rabló természetűek; s ha Zultánjok vagy Khánjok meghal, a sok feleség után marad számtalan fiu, mind khánságra törekedő, egymás ellen csatázik, míg a legerősebb a többit kipusztítja. Ha az ember e népek historiáját philanthrop kedélylyel olvassa, az örökös öldöklés felett elszomorodik, s a moszka vagy chinai absolutismus valóságos jótéteményként ötlük szemébe. Akaratunk ellen ohajtjuk, hogy e vidékeket, ha már Anglia nem, legalább China vagy Moszkaország hódítsa meg; úgy legalább a meg nem szűnő mészárlásnak szakadna vége, s ha szabadság nem is, legalább béke uralkodnék.

A népesség pedig, mely közép s nyugoti Ázsiát lakja, *finn, turk* vagy *mongol* származásu; a finnek *éjszak felé* laknak, a turkok *nyugatnak*, a mongolok *kelet felé*.

Hát a *magyarok*? Engedelmet kérek, azokat sehol sem fedezhettem föl. Madzsar Klaproth átkozott nyomozásai szerint régi tatár város, mely nyelvükön *kö* vagy inkább téglapítványt jelent, s egy régi tatár krónika szerint a Kípcsaki mongolok alkotmányozójának székesvárosa volt. Ezt a helyben megvizsgált számos régi síremlékek feliratai is kétségtelenné teszik. Terek, agszakál, kalpak is turk-tatár, nem magyar szók.

Úgy úgy, mondhatják olvasóim, Madzsar egykor valami mongol kormányzó székvárosa lehetett; de elébb volt magyar, mert a magyaroktól építettett. Meglehet; de én ezt nem állíthatom, mert a ki állít, az a bebizonyítás kötelességét vállalja magára. Mi által bizonyítsam pedig ezt be, minekutána a régi történetírók a magyarokról pusztán mint nomád népről tesznek említést; arról pedig, hogy városokat építettek volna, sehol egy szó sem áll; s el sem gondolható: mikép és minek épített volna nomád nép városokat oly kőnélküli és fátlan vidéken? Várost igenis épített a bolgár nép, Bulgárt a felső Volga vidékén, a kazar Sarkelt a Donec partján, Madzsart mint hiszem a kipszaki mongolok; de ezen népek *nagy birodalma-*

kat alkottak, tehát székvárosokra volt szükségök; de hogy a magyarok alkottak volna Ázsiában nagy birodalmat, arról fájdalom a historia semmit sem tud. Agszakál, Kalpak, turktatár szavak, a karacsaiak közt pedig, a pétervári akadémia kiküldöttjei szerint, igen is az érintett monda divatos, csak hogy ezek sem beszélnek magyarul, sőt még csak a mienkkel rokon nyelven sem.

V.

Őseink tehát talán nem is voltak igen műveltek? Horvát István valami régibb polgárisodásról igen is gyanított valamit, de honnan? nem bírom elgondolni. A magyarok mint lovas nomád nép jöttek honunkba. Ez kétségtelen. Hogy erkölceik felette szelídek nem lehettek, bizonyítják a kirablott szomszéd tartományok régi krónikái. És hogy is lehettek volna? Azon a földön honnan jöttek, a világ kezdetétől fogva más mint nomád nép nem találtatott. Ez pedig életmódjánál fogva szükségkép barbár. Hasonlók ebben minden ott lakó népfajok egymáshoz mai napiglan, a turkok úgy mint a mongolok. Ha pedig az ősmagyarok valóságos prototypusát akarjatók megismerni, olvassátok a szabad turkesztáni turkmánok leírását Burnes utazásában, mert ezek mind máig a „gens ingenua et libera, nullius unquam dominationi obnoxia”: mint azt Porphyrogenitus a magyarokról említi.

De azért, hogy nem voltak felette műveltek és szelídek, mert nem lehettek: mi szégyen az? Barbár volt minden nemzet eredetileg, a műveltség akarmely fokán álljon most; mert ez a primitív állapot. Szégyen barbárnak maradni, ha magát kiművelheté, s e szégyent nem vallotta nemzetünk. Őmaga az minden ujabban Ázsiából kikölt népek közül, mely polgárisodott életre fejlődven ki, karöltve haladt a korszellemmel. Ez dicsőségünk.

Legszerencsésebben jártak el buváraink a régi magyarok *vallása* kikutatásában. Ez a régi pantheismus volt, a nap, tűz, víz, szóval az elemek imádása, mint jelképeié az egy élő istennek; a még most is részben fennálló parsismus, mint ezt egy a Kisfaludy-Társasághoz beküldött pályamunka nem sokára kétségen kívül helyezni. E kérdést pedig azért tartom eldöntöttnek, mert közép és nyugoti Ázsiában a keresztyén és mohamed vallások felkerekedése előtt *más vallás nem is létezett mint ez*, bár éjszak felé schamanismusi elkorcsosodással.

VI.

Hát a Scythiában ez előtt a magyarokkal lakó népek: a bolgárok, kazarok, polovcok, kúnok és pacinaciták, nem voltak-e, mint a húnok és avarok magyar népek? Hazai buváraink igenis azt gyanítják; ellenben a külföldiek úgy hiszik, hogy turktatórok voltak, még a húnokat és avarokat sem véve ki.

Ezen ellenkezés feltűnő, s megérdemli hogy okát nyomozzuk.

Hazai buváraink önszemléletből, historiából s régi oklevelekből tudják, hogy honunkban a régi időben kúnok, palócok, besenyők (pacinaciták) telepedtek le s egyszersmind látják, hogy most magyarul beszélnek. A következtetés ennél fogva igen egyszerűen ez: most magyarul beszélnek, tehát ez előtt is magyarok voltak. Hogy pedig a húnok és avarok a magyarokkal rokon népek valának: ez Anonymus óta, úgy látszik, közvéleménynyé alakult; különösen a székelyek nem is magyar, hanem hún ivadéknak tartják magokat.

A külföldi historicusok és orientalisták hasonlóan adott tényekből indulnak. Azt mondják: közép és nyugoti Ázsiában most nem találni más mint mongol, finn és turk népeket. A húnok, avarok, bolgárok, kazarok, polovcok, kúnok és pacinaciták is tehát e fajú népek lehettek; mert hogy *mind* elpusztultak e föld hátáról, nem gondolható. Legszámosabbak pedig az imént nevezett népek közül a turkok, ezeknek csak egy ága is, a kirgízek, vetekednek számra akár a finnekkel, akár a mongolokkal; azonfelül a turk népek épen azon vidékeket foglalják el még most is, hol őket a régi historiában találjuk. Ha tehát a kúnok, kazarok, pacinaciták stb magyarok voltak volna, szintazon a földön elmaradt utódaik is mind maig magyarul beszélnének. Ez azonban mint látjuk nem úgy van; turk nyelven szólnak, s hogy a kúnok, palócok és besenyők Magyarországon magyarul beszélnek: ennek oka csak az, hogy itt megmagyarosodtak, mint a bolgárok szlávokká lettek, a longobardok olaszokká, a góthok spanyolokká; mely elváltozás mindig észrevehető, ha bár nép számos földmivelő s műveltebb néppel egyesül s annak valását veszi fel. A kúnok, palócok, besenyők úgy is csak töredékben csatolták magokat a nagyobb számú, műveltebb, földmivelő és kereszttyén magyarokhoz, s megtérven, nyelvöket is megváltoztathatták.

És már most döntse el a kérdést a kegyes olvasó, a mint neki tetszik. A régi történetírókból eddig elé, talán a kúnokat kivéve —

kiket én turkoknak tartok — semmi ellenmondhatlanul bizonyost sem a hazai, sem a külföldi buvárok nem valának képesek kinyomozni; mert egyes szók hasonlatossága igen keveset nyom, s ez uton már Horvát István az egész világ népeivel rokonságba hozott; ámbár jelenkorunkban tényleg egyedül állunk a föld hátán, mint az árva virág. En pedig régiségbuvár nem lévén, csak azt s úgy adhatom elő, a mint azt találom. Nagy fontosságot egyébiránt nem is tulajdonítok e kérdésnek, nem foghatván meg: mi dicsőség áradhatna reánk, ha a már most elenyészett, de hajdan a világ legpusztítóbb népei, rokonink lettek volna; vagy mi haszon, minekutána e népek irodalommal nem bírtak, s rablásaik híréen kívül bármi tökélyü emléket nem hagytak magok után.

Azon meggyőződésemet azonban itt el nem hallgathatom, miszerint a Pontus és Kaspi-tenger körül hajdan lakó népek története eddig elé nincs tisztába hozva. Erre a byzanti írók nem elegendők, mert csak egy részét teszik azon forrásoknak, melyeket használni szükség, ha pozitív ítéletet hozni s állítani akarunk. Mind erre, a byzanti írókon kívül a török, mongol, perzsa és arab nyelv s irodalom ismerete nélkülözhetlen. A török és mongol irodalom újabb úgyan, de a perzsa tudósíthatna bennünket a Constantinus Porphyrogenitus szerint Ázsiában hátramaradt magyarok sorsáról; az arab irodalom pedig a magyarok kiköltözködése előtti történetet deríthetné fel, mert Al Raschid, Nagy Károly kortársa, idejében, mikor az avarok laktak honunkban, érte el aranykorát, s az arab Chalifák ez időben délkelet felé minden, a magyarok régi lakhelyeivel szomszéd tartományok felett uralkodtak. A keleti nyelvek tanulása s ismerete azonban a külföldön csak napjainkban kezd terjedni, s honunkban eddig alig bir egy pár mívelőt. Eldöntő szóra tehát még eddig fel nem vagyunk jogosítva.

VII.

És hogy áll már most *finn rokonságunk*? Ettől valahára szerencsésen megszabadított Reguly Antal. Elmondom keletkezését.

Némely buvárok a magyarok őshazáját az éjszaki Uralban keresték, Jugoriában, vagy Ugoriában, honnan lakosai ugoroknak neveztek; miből azután a szláv „Uher“, a német „Unger“, a latin „hungarus“ lett. Az éjszaki Uralban finn népek laknak; kérdés lett tehát, nyelvek rokon-e a miénkkel, s ezt Sajnovics és később Gyar-

mathi állították, miből azután Schlözer és követői a finn rokonságot szerencsésen összeszűrték. És mivel a finnek mongol fajú népek, a finn rokonsággal egyuttal fajra is mongolok lettünk. E népek sorában mutatja be p. o. Berghaus (*Die Völker der Erde*), a magyart a világnak, sőt az emberi nem legújabb leírója Prichard is, a vogulok és osztyákok társaságában vezeti fel. Ez kellett még; mert a mongolt a magyar a tatárjárás óta kutyafejű tatárnak nevezi.

Ezen ethnographiai méltatlanságnak, sőt sérelemnek, mint mondám, Reguly vetett véget. Ő, a magyar, éveken át lakván finnek közt, s e sok águ törzsnek hét nyelvét tanulván meg, e kérdés eldöntésére teljesen minősítve van. És szerinte sem a magyar nyelv nem származik a finntől, sem a finn a magyartól, hanem mindkettő önálló ága egy közös törzsöknek. Tudniillik az egytagú nyelveket mint p. o. a chinai, japán stb. kivéve, Ázsiából két nagy nyelvtörzsök származik: az *indo-európai*, hova a sanscrit, perzsa, román, germán, szláv, és celta nyelvek tartoznak, s az *ural altaii*: vagy *közpázsiai*, melyhez a mandzsu, mongol, török-tatár, szamojéd és finn nyelveken kívül a magyart is kell számítanunk.

E szerint tehát mint külön nyelvű és fajú nemzet egyedül állnánk e világon, körülbelül mint hajdan, alkalmasint esekélyebb számban, e világ leghíresebb nemzete, a régi görög. Azonban nem tartoztunk-e Ázsiában a mongol típusú népekhez? S nem jöttek-e őseink ily arccal honunkba? Ezt határozottan nem merném tagadni. Ime az elvitázhatlan tény ez: A régi Scythiában s azon túl kelet és éjszak felé egész Ázsiában, minden, *akármilyen fajú és nyelvű* népeken a mongol típus mutatkozik kisebb nagyobb mértékben. Legkitünőbb ez a legkeletiebben fekvő chinaiaknál, legszelídebb alakban mutatkozik nyugat felé. Az emberi nem fajtái, évezredek óta az éghajlat befolyása által keletkeztek. Európának éghajlata kaukazi fajt képez, Afrika négert, Amerika rézveres indiánokat, Ázsia, déli részét kivéve, mongolokat; mongolokat arcvonásokra nézve, *akár mely nyelvek legyenek is különben*. A török törzsökök p. o. Ázsiában a Kirgízek, uzbékek, turkománok, mongol típusú népek, ámbár vérrokonaik Európában, az osmanli törökök s a kazáni turktatárok a kaukazi fajhoz tartoznak; mert, úgy látszik, mindketten nyugatra költözvén s nomád életből városlakókká változván, az idő százados befolyása által testalkatukra nézve is, elváltoztak oly földön, mely a mongol alakot nem tűri s kaukazit képez. Reguly Antal beszéli: mi-

kép a moszka kelet felé, a Jajkon túl nem képes nyomúl ni. Nem azért mivel át nem hajózh at, hanem mivel áthajó zván s ott letelepedvén mongol képüvé változik.

Mily nyelvü népek voltak a húnok? nem tudom; de hogy mongol testalkatúak és arcúak voltak, tagadhatatlan. Olvassátok leírásukat Jornandesnél, ki születésre alán lévén oly néptől származott, mely mellettök s alattök sokáig élt. „*Exigui forma — erat eis species pavenda nigredine, sed velut quaedam (si dici fat est) deformis offa, non facies, habensque magis puncta quam lumina.*“ Hasonlitsuk össze ezzel egy újabb utazónak, Wood hadnagynak rajzát a pameri kirgizekről: „Közép nagyságon alúliak, úgy mond, orruk lapos, nagy és felpuffadt po fáik úgy tünnek elő, mintha hústömegekből állanának, kurta szakáll mutatkozik állukon; testeik izmosak, színök inkább az által feketedik, hogy az idő minden viszontagságainak kiteszik magokat, mint a nap által.“ — Ha a magyar Atilát kép zeli magának, magas, sasorrú, hatalmas bajuszú és szakállu férfit lát, valóságban pedig Jornandes szerint ilyen volt: „*Forma brevis, lato pectore, capite grandiori, minutis oculis, rarus barba, canis aspersus, simo nasu, teter colore, originis suae signa restituens.*“ Ez oly mongol kép, mintha azt az emberi fajok meghatározója, Blumenbach maga rajzolta volna. Olvassátok Priscus Rhetortól Atila udvarának s a görög követség fogadtatásának leírását, s utána Rubriquis fogadtatását a mongol főkhánnál Karakórumban, s meg fogjátok vallani: a kép mind a két esetben egy s ugyan az, bár a két khán különböző nyelven szólhatott; mert mongol arcu népek Ázsiában, mint mondám, nem csak magok a mongolok, hanem a finnekkal együtt a turkok is.

A honnan a húnok, onnan jöttek a magyarok is; pusztá lakója, nomád nép volt mind kettő. És a természet nem süthetett volna reá hasonló bélyeget? Freisingi Otto ősapáinkat így írja le: „*Facie tetri, profundis oculis, statura humiles, moribus et lingua barbari stb.*“ Ebből ugyan mongol testalkatot nehezen lehet kihozni, de a jellemzés mégis közelebb áll a mongol mint a kaukazi fajhoz, s Rotteck világhistoriájában egyenesen ezen jellemzésre vonatkozik, midőn csodálkozását jelenti ki a fölött, hogy népünk „testalkotását Európában ennyire meg bírta javítani.“ Azt tudniillik, hogy a magyar, ha megfésülködik s bajuszát kipödri, derék legény, nem tagadja már napjainkban senki. Mit is bajlódunk tehát azzal: milyen volt? Ha az